

MAREK GENSLER

ANTONI ANDRZEJOWY – PIERWSZY SZKOTYSTA

Antoni Andrzejowy (łac. *Antonius Andreae*), hiszpański filozof pierwszej połowy XIV stulecia, jest postacią, której wagi dla rozwoju szkoły szkotyistycznej nie sposób przecenić. C. Bérubé nazywa go wręcz „drugim założycielem” szkotyizmu¹, zapewne nie bez racji, biorąc pod uwagę popularność jego pism, niesłabnącą aż do wieku XVI², która przyniosła mu miano *doctor dulcifluus*. Niestety, mimo owej popularności wiemy o Antonim bardzo niewiele, mniej nawet niż o jego mistrzu, Janie Dunsie Szkocie, a próba odtworzenia jego życiorysu napotyka na spore trudności. Głównym źródłem wiadomości o życiu Antoniego Andrzejowego, pozwalających też odtworzyć, przynajmniej częściowo, kolejność powstawania i listę jego dzieł, są krótkie uwagi zawarte w jego pismach; poza tym pewnych informacji dostarczają powołania w dziełach filozoficznych innych autorów oraz kilka wzmianek w dokumentach zakonnych z epoki. W zasadzie jedyna informacja, jaką Antoni Andrzejowy przekazuje o swoim życiu, dotyczy właśnie jego kontaktów z Dunsem Szkotem, a mianowicie tego, że słuchał był osobiście jego wykładów³. Znacznie więcej natomiast można znaleźć w pismach Antoniego Andrzejowego uwag świadczących o jego pietyzmie w stosunku do osoby

Dr hab. MAREK GENSLER – Zakład Historii Filozofii Starożytnej, Średniowiecznej i Przednowożytnej w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Łódzkiego; adres do korespondencji: ul. Kopcińskiego 16-18, 90-232 Łódź; e-mail: mgensler@uni.lodz.pl

¹ Cf. C. Bérubé, *La première Ecole Scotiste*, [w:] *Preuve et Raisons à l'Université de Paris*, ed. Z. Kaluza & P. Vigneaux, Paris 1984, s. 9-24.

² Pełna informacja o rękopisach i wydaniach drukiem znajduje się w: M. Gensler, *Catalogue of the works by or ascribed to Antonius Andreae*, „*Mediaevalia Philosophica Polonorum*” 31 (1992), s. 147-155.

³ W rękopisie komentarza do *Isagogi* z dawnej Biblioteki Miejskiej w Gdańsku (MS 2370) znajduje się uwaga: „Ex dictis magistri Iohannis Dons sedentis super cathedram magistralem”, która wydaje się świadczyć, że Antoni słuchał Dunsza Szkota osobiście.

oraz poglądów jego paryskiego mistrza. Charakterystyczna jest tu deklaracja znajdująca się w zakończeniu *De tribus principiis naturae*, najbardziej oryginalnego dzieła Antoniego: „Attende igitur lector qui legis, quod si quid benedictum est in quaestionibus supradictis ab arte doctrinae Scoticae processit, cuius vestigiam quantum posui et quantum ipsum capio sum secutus”⁴. Owo widoczne, niemal manifestacyjne oddanie pamięci Szkota – tak w słowach jak i w dziełach – spowodowało, że następne pokolenia nadały Antoniemu przydomek „mały Szkot” (*Scotulus, Scotellus*)⁵.

*

Antoni Andrzejowy urodził się około 1280 r. w Tauste, w Aragonii. Przed końcem stulecia wstąpił do zakonu franciszkanów w Lerida, gdzie prawdopodobnie odbył studia wstępne w otwartym nieco wcześniej Studium generale. Wysłany do Paryża na studia teologiczne, przebywał tam przynajmniej w latach 1304-1307 i tam też poznał Dunsza Szkota – zapewne za pośrednictwem generała franciszkanów, Gonsalvo de Balboa, swego krajana, a jednocześnie patrona Dunsza Szkota⁶. W tym czasie wykładał też sztuki wyzwolone w paryskim Studium generale franciszkanów⁷. Nie wiadomo nic o jego dalszym pobycie w Paryżu po 1307 r., brak też jakiegokolwiek informacji, czy uzyskał magisterium z teologii. Zachowany wstęp do komentarza do *Sentencji*, znany jako *Compendiosum principium in libros Sententiarum* (dawniej przypisywany św. Bonawenturze) może świadczyć, że Antoni był przynajmniej bakałarzem sentencjariuszem. Brak wiadomości o jego późniejszym pobycie w Paryżu może oznaczać, że podobnie jak Duns Szkot i wielu innych cudzoziemców przebywających na Uniwersytecie Paryskim opuścił Francję w okresie sporu między Filipem Pięknym, królem Francji, a papieżem Bonifacym VIII. Jeśli tak było, co prawdopodobne, oznacza to, że jego komentarz do *Sentencji* pozostał nieukończony, a Antoni Andrzejowy nie uzyskał magisterium z teologii, przynajmniej w czasie swego pobytu w Paryżu.

Dalsze losy Antoniego są jeszcze słabiej udokumentowane. Na początku drugiego dziesięciolecia XIV wieku odnajdujemy go ponownie w Hiszpanii

⁴ Antonius Andreae, *Quaestiones de tribus principiis naturae*, Venetiis 1489, f. 26vb.

⁵ Przydomkiem tym obdarzano również innego szkotystę – Piotra de Aquila. Por. Ch. B a l i ć, *De critica textuali scholasticorum scriptis accomodata*, „Antonianum” 20 (1945), s. 284.

⁶ Por. J. Carreras y Artau, *Notas sobre el escotismo medieval en la provincia franciscana de Aragón*, „Antonianum” 40 (1965), s. 470-471.

⁷ Por. Ch. L o h r, *Medieval Latin Aristotle Commentaries*, „Traditio” 23 (1967), s. 363

jako nauczyciela filozofii i logiki w klasztorze franciszkanów w aragońskim Monzón. Dokładna data powrotu nie jest znana, istnieje jednak informacja, sugerująca, że należy go datować na okres przed 1312 r. Pochodzi ona z rękopisu *Scriptum in totam Artem Veterem* Antoniego Andrzejowego, znajdującego się w bibliotece katedralnej w Pampelunie⁸. Z drugiej strony *Scriptum* zawiera odwołania do innych, wcześniejszych prac Antoniego: *Quaestiones ordinariae*, *Quaestiones ordinariae de logica* i komentarza do *Metafizyki*. O przynajmniej jednej z nich, a mianowicie *Quaestiones ordinariae*, identyfikowanych z traktatem *De tribus principiis naturae*, wiadomo, że powstała w czasie, kiedy Antoni nauczał filozofii przyrody w klasztorze Monzón (Montebono), należącym do kustodii Lerida aragońskiej prowincji franciszkanów⁹. Jeśli więc do 1312 r. Antoni napisał cztery dzieła, spośród których jedno z wcześniejszych powstało w Monzón, jego powrót z Paryża do Aragonii musiał nastąpić znacznie przed tym terminem, a więc zapewne wkrótce po 1307 r. Nie podlega bowiem kwestii, że dzieła te powstały po spotkaniu Antoniego z Dunsem Szkotem, są bowiem wyraźnie inspirowane jego myślą.

Identyfikacja wspomnianych wyżej *Quaestiones ordinariae* z traktatem *De tribus principiis* może budzić pewne wątpliwości. Tożsamość tę daje się jednak ustalić następująco: w komentarzu do *Kategorii*, wchodzącego w skład *Scriptum super Artem Veterem*, Antoni powołuje się na swoje *Quaestiones ordinariae*, a dokładniej na dwie kwestie dotyczące zagadnienia, czy forma przyjmuje stopnie¹⁰. Jedną taką kwestią, zatytułowaną *Utrum forma suscipiat magis et minus*, znajduje się w *De tribus principiis*, poza tym tenże problem analizowany jest również we wstępnej kwestii do tego dzieła; można zatem przypuszczać, że chodzi mu właśnie o nie.

Antoni Andrzejowy przebywał i nauczał w Monzón przez bliżej nieokreślony czas. W rękopisie *De tribus principiis naturae* zawartym się

⁸ Por. A. d’Ors, *Utrum nomen significet rem vel passionem in anima*, „Archives d’histoire doctrinale et littéraire du moyen âge” 62 (1995), s. 12; I. Vázquez Janeiro, *Rutas e hitos del escolismo primitivo en España*, [w:] *Acta V Congressus Scotistici Internationalis, Salamanticae 1981*, Roma 1984, s. 432-436.

⁹ W kolofonie ms. Erfurt, Amplon. F 359 znajduje się uwaga: „Iste questiones sunt in universo XI quas frater Antonius Andree determinavit anno quo legit naturalia in Montebono”. Zaświadcza ona również, że kwestie *De tribus principiis* powstały dla potrzeb dydaktycznych – jako *quaestiones ordinariae*.

¹⁰ Antonius Andraeae, *Scriptum super librum Praedicamentorum Aristotelis*, Venetiis 1480, s. 24va [paginacja M. G.]: „De ista materia de magis et minus in formis plura me recolo dixisse in duabus quaestionibus ordinariis”.

w kodeksie z Pampeluny znajduje się informacja, że jakiś czas nauczał też filozofii przyrody w *Studium Generale* w Lerida¹¹. Być może na uniwersytecie w tym mieście, powstałym w 1300 r., Antoni powrócił do studiów teologicznych, których efektem mógł być jego komentarz do *Sentencji*, czyli *Abbreviatio operis oxoniensis*. W tym samym kodeksie, w kolofonie datowanego na 1333 r. rękopisu jego komentarza do *Hermeneutyki* znajduje się także informacja o jego śmierci¹². Miejsce jego zgonu i pochówku nie jest znane. Przybliżone daty urodzin (1280) i śmierci (przed 1333) pozwalają przyjąć, że żył około 50 lat.

*

Jest bardzo prawdopodobne, że większość dzieł Antoniego Andrzejowego, poza wspomnianym wyżej *Compendiosum principium in libros Sententiarum*, pamiątką nieukończonych zapewne studiów teologicznych w Paryżu, powstała po jego powrocie do Hiszpanii, w Monzón lub w Lerida. Ustalenie dokładnych dat ich powstania nie jest możliwe, można wszakże odtworzyć kolejność, w jakiej zostały napisane, korzystając z występujących w nich wzajemnych odwołań. Najwcześniejszym dziełem powstałym w Monzón (i drugim, po *Compendiosum principium*, pismem Antoniego) wydaje się *De tribus principiis naturae*; Antoni Andrzejowy nie powołuje się tam na żadne swoje prace, natomiast jest ono wspominane w wielu innych. Następnym pismem są uznawane długo za zaginione *Quaestiones ordinariae de logica*, wzmiankowane w należącym do *Scriptum in Artem Veterem* komentarza do *Liber sex principiorum*. Jest jednak prawdopodobne, że kwestie te to znany pod innym tytułem *Tractatus de modis distinctionum*, zachowany w dwóch rękopisach¹³.

Kolejnym dziełem Antoniego Andrzejowego jest komentarz do *Metafizyki*. Był on przedmiotem dokładniejszych badań mediewistów już od dość dawna, najprawdopodobniej dlatego, że jego część – *Expositio litteralis* – była w przeszłości przypisywana Dunsowi Szkotowi¹⁴; drugą część kome-

¹¹ Por. P. S a n a h u j a, *Historia de la seráfica provincia de Cataluña*, Barcelona 1959, s. 206-207, który powołuje się na kolofon rękopisu *De tribus principiis* (ms. Pamplona, Catedr. 6): „Dum audierat naturalia in conventu Ilerdensi”.

¹² Por. A. d’O r s, *Utrum nomen significet rem vel passionem in anima*, s. 9.

¹³ Por. C. C e n c i, *Bibliotheca manuscripta ad Sacrum Conventum Assisiensem*, Assisi 1981, s. 492; O. W e i j e r s, *Le travail intellectuel à la Faculté des arts de Paris: textes et maîtres*, Turnhout 1994, s. 67.

¹⁴ Za dzieło Antoniego Andrzejowego uznał *Expositio* P. Marti de Barcelona (*Fra Antoni Andreu, O.M., doctor dulcifluus*, „Criterion” 1929, s. 326-328). Sprawozdanie z dyskusji nad auten-

tarza stanowią kwestie, których autorstwo dość powszechnie przyznawano Antoniemu Andrzejowemu. Komentarz ten ma ciekawą historię: prawdopodobnie powstał jako całość, razem z wpisanymi weń kwestiami, podobnie jak ma to miejsce w komentarzu do *Ars Vetus*, a następnie kwestie zostały od niego oddzielone¹⁵ i zaczęły funkcjonować jako odrębne dzieło, przewyższając znacznie popularnością zarówno pierwotną wersję, jak i pozbawione kwestii *Expositio*, odsunięte w cień do tego stopnia, że autorstwo Antoniego Andrzejowego uległo zapomnieniu¹⁶.

Podobnie jak w przypadku *De tribus principiis naturae*, brak jakichkolwiek bezpośrednich informacji na temat datowania komentarza do *Metafizyki*; jedynych danych dostarcza analiza samego dzieła. Przynajmniej w jednej z kwestii do *Metafizyki*, poświęconej wspomnianemu już wyżej zagadnieniu *Utrum forma suscipiat magis et minus*, znajdują się odwołania do *Quaestiones ordinariae* (czyli *De tribus principiis*)¹⁷, kwestie zatem, w konsekwencji zaś cały komentarz do *Metafizyki*, byłyby późniejsze od tego dzieła i pochodziły z okresu nie wcześniejszego niż lata 1307-1312. Znamienne jest, że o ile w komentarzu do *Ars Vetus* Antoni powołuje się na dwie kwestie dotyczące problemu, czy forma może przyjmować stopnie, o tyle w kwestiach do *Metafizyki* mówi tylko o jednej; mogłoby to sugerować, że owa druga kwestia wzmiankowana w komentarzu została dopisana później. Ponieważ jest prawdopodobne, że kwestia wstępna *De tribus principiis* istotnie mogła powstać jako odrębne dzieło lub została dołączona do *De tribus principiis* przy jego nowej redakcji (np. przy okazji wykładów w Le-

tyczności *Expositio* daje G. Pini (*Una lettura scotista della Metafisica di Aristotele: l'Expositio in libros Metaphysicorum di Antonio Andrea*, „Documenti e studi sulla tradizione filosofica medievale” II, 2 (1991), s. 531-541).

¹⁵ Taką właśnie pierwotną strukturę dzieła wydają się sugerować niektóre rękopisy, a zwłaszcza oksfordzkie: ms. Oriel 65, który zawiera kompletny komentarz, ms. Balliol 93, który zawiera kwestie z fragmentami komentarza, oraz występowanie niektórych krótkich kwestii w wydaniach drukowanych. C. Bérubé podaje wszakże, iż w niektórych wydaniach rękopiśmiennych *Expositio litteralis* następowało po kwestiach. Por. C. Bérubé, *Antoine André, témoin et interprète de Scot*, „Antoniana” 54 (1979), s. 409.

¹⁶ O wielkiej popularności kwestii do *Metafizyki* Antoniego zaświadcza ponad 40 (sic!) zachowanych rękopisów wobec zaledwie kilku (prawdopodobnie 2), zawierających obie części komentarza, nie zawsze kompletne. Por. Gensler, *Catalogue of the works by or ascribed to Antonius Andreae*, s. 149-150.

¹⁷ Odwołanie takie znajduje się m.in. w kw. 6 do ks. VIII: „De ista materia recolo me prolixius dixisse alibi in quamdā quaestione ordinaria” (Antonius Andreae, *Quaestiones Antonii Andreae super duodecim libros Metaphysicae*, Venetiis 1491, s. 86a [paginacja M. G.]).

ridzie)¹⁸, można przypuszczać, że komentarz do *Metafizyki* jest późniejszy od *De tribus principiis* w wersji wcześniejszej, ale wcześniejszy od komentarza do *Ars Vetus*, który odwołuje się już do późniejszej, rozszerzonej wersji *De tribus principiis*. Taka hipoteza znajduje potwierdzenie w samym komentarzu do *Ars Vetus*, gdzie, w czwartej kwestii do *Isagogi*, znajduje się powołanie na komentarz do *Metafizyki* Antoniego¹⁹.

Z drugiej strony kwestie do *Metafizyki* dostarczają innego rodzaju informacji: znajdujemy w nich polemikę z poglądami rówieśnika (i konfratra) Antoniego Andrzejowego – Piotra Aureolego²⁰, który rozpoczął działalność naukową w drugiej dekadzie XIV wieku. Jeśli zatem Antoni polemizuje z Piotrem Aureolim, to jego pisma zawierające tę polemikę muszą być późniejsze przynajmniej od najwcześniejszych dzieł tego drugiego, a zatem od jego kwestii *De tribus principiis* (z 1312 r., jeśli je rzeczywiście wykladał jako *lector* w Bolonii) lub wcześniejszej redakcji jego komentarza do *Sentencji* (1314)²¹. To wykluczałoby możliwość powstania komentarza do *Metafizyki* przed 1312 r. Można jednak uznać, że podobieństwo formalne obu komentarzy uzasadnia przypuszczenie, że dzieła te zostały napisane w tym samym okresie.

Po komentarzu do *Metafizyki* następuje wspomiane już wyżej *Scriptum super totam Artem Veterem*, składające się z pięciu części, będących komentarzami do *Isagogi* Porfiriusza, *Kategorii* i *Hermeneutyki* Arystotelesa, *Liber sex principiorum* przypisywanego Gilbertowi de la Porrée oraz *Divisiones* Boecjusza. Przytaczane już świadectwa wewnętrzne, z komentarzy do *Kategorii* i *Liber sex principiorum*, pozwalają w sposób nie budzący wątpliwości uznać *Scriptum* za dzieło późniejsze zarówno od *De tribus principiis*, jak i od komentarza do *Metafizyki*. Jeśli więc datowanie *Scriptum* na okres przed 1312 r., jak sugeruje Vázquez, byłoby trafne, co wszakże wydaje się wątpliwe z uwagi na to, co powiedziano wyżej o datowaniu wcześniejszego odeń komentarza do *Metafizyki*, wówczas trzeba by przyjąć, że w ciągu pięciu lat, od 1307 do 1312, Antoni Andrzejowy napisał cztery dzieła,

¹⁸ Kwestia ta występuje jako odrębne dzieło *Quaestio de subiecto totius scientiae naturalis* w dwóch rękopisach: München, Clm. 5961 i Wrocław, Bibl. Uniw. I.F.210. Również uwaga z kolofonu rękopisu erfurckiego mówi o 11 kwestiach, jest ich zaś 13; por. przyp. 9.

¹⁹ Antonius Andraeae, *Scriptum super librum Isagogen Porphyrii*, Venetiis 1480, f. 7rb: „Unde super 4 *Metaphysicae* recolo me aliquid illam quaestionem pertractasse”.

²⁰ Na przykład w kwestii 18 do ks. VII.

²¹ Por. A. Maier, *Literarhistorische Notizen über Petrus Aureoli, Durandus und den „Cancellarius”*, „Gregorianum” 21 (1948), s. 218-219.

z których trzy stanowią jego najlepiej znane prace. Jest to bardzo mało prawdopodobne, a zatem data 1312, jako *terminus ante quem* dla *Scriptum*, wydaje się zdecydowanie zbyt wczesna.

Ostatnim dziełem Antoniego Andrzejowego, którego autorstwo nie budzi większych wątpliwości, jest początkowy fragment komentarza do „Logiki Nowej”. Zachował się z niego prolog, w którym znajduje się powołanie na komentarz do *Ars Vetus* i kwestia wstępna, znana też pod tytułem *Quaestio de subiecto totius logicae*²². Dzieło to prawdopodobnie nie zostało przez Antoniego dokończony z trudnych do ustalenia powodów, jednak raczej nie z powodu śmierci – jeśli bowiem powstało wkrótce po komentarzu do *Ars Vetus*, na co wskazuje uwaga w prologu, to napisane zostało na kilkanaście lat przed zgonem Antoniego (przed 1333 r.). Być może powodem niedokończenia komentarza do „Logiki Nowej” była zmiana zainteresowań, związana z przeniesieniem się Antoniego Andrzejowego do Leridy. Hipoteza ta jest prawdopodobna, wiadomo bowiem, że Antoni spędził w tamtejszym klasztorze franciszkanów jakiś czas, wykładając filozofię przyrody. Ponadto dowodem na pobyt w Leridzie mogą być przypisywane mu kazania, zachowane w rękopisie znajdującym się w Asyżu. Kolofon rękopisu podaje jako autora franciszkanina Antoniego z Leridy, identycznego zapewne z Antonim Andrzejowym²³.

Okoliczności powstania pozostałych dzieł przypisywanych Antoniemu Andrzejowemu (autentyczność żadnego z nich nie jest przekonująco udokumentowana) pozostają jedynie w sferze domysłów. Największym i najlepiej znanym spośród nich (co potwierdza liczba zachowanych rękopisów²⁴) jest komentarz do *Sentencji*, znany również pod tytułem *Abbreviatio operis oxoniensis Scoti* i będący rzeczywiście w dużej mierze streszczeniem szkotowego *Ordinatio*²⁵. Godne uwagi jest znaczące miejsce, jakie zajmują

²² Prolog komentarza *In Novam Logicam*, nb. wydane go drukiem razem z komentarzem do *Ars Vetus*, zaczyna się: „Quia favente Deo iam scripta et exponens librorum logicae veteris utcumque complevi antequam ad expositionem novae logicae manum ponam”. Po nim następuje kwestia: „Utrum de syllogismo sit scientia tamquam de subiecto”.

²³ P. Marti de Barcelona (*Fra Antoni Andreu, O.M., doctor dulcifluus*, s. 345) podaje, że w tym czasie Antoni Andrzejowy był jedynym franciszkaninem o tym imieniu w kustodii Lerida. Przypisywane mu kazania znajdują się w mss. Assisi, B. Con. 683, 540, 532.

²⁴ Jest ich 9, włączając ms. Mellon z Pittsburga, który zawiera wersję skróconą.

²⁵ Jedynie ms. Praha, B. Kapit. D 8 przypisuje autorstwo *explicite* Antoniemu Andrzejowemu; spośród pozostałych rękopisów część nazywa autora *Scotulus*. Wydanie weneckie z 1578 r. również uznaje autorstwo Antoniego.

w tym dziele poglądy Piotra Aureolego, wielokrotnie przytaczane oraz krytykowane. Ponieważ wiadomo, że Aureoli komentował *Sentencje* dwukrotnie, najpierw w Tuluzie około 1314, a potem w Paryżu w latach 1316-1318²⁶, *Abbreviatio* nie może pochodzić z okresu wcześniejszego. Co więcej, G. Sbaralea twierdzi, na podstawie odwołań do dzieł Mikołaja Lyranusa, iż należy datować je nie wcześniej niż na rok 1330²⁷. Jeśli zatem jest ono autentycznym dziełem Antoniego Andrzejowego, to musiało zostać napisane już w ostatnim okresie jego życia, przed 1333-1335 r., w celu uzyskania doktoratu z teologii, a być może wyłącznie dla celów dydaktycznych²⁸. Potwierdzałoby to pośrednio hipotezę o zmianie zainteresowań – lub obowiązków dydaktycznych – w związku z przeniesieniem do Leridy, gdzie znajdowało się *Studium Generale* prowincji i nowo otwarty uniwersytet.

Jako ostatnie na liście dzieł przypisywanych z pewną dozą prawdopodobieństwa Antoniemu Andrzejowemu znajdują się kwestie do *De anima*. Autentyczność tego dzieła jest kwestionowana, samo jest jednak dość dobrze znane, bo już od średniowiecza przypisywane było także Dunsowi Szkotowi. Ch. Lohr sądzi, że kwestie do *De anima* mogły zostać rozpoczęte przez Dunsza Szkota, natomiast dokończone czy też zredagowane przez Antoniego Andrzejowego²⁹; jako możliwego współautora lub współredaktora tego dzieła wymienia się także Jakuba z Turbio³⁰. Brak w nim niestety jakichkolwiek uwag pozwalających na dokładniejsze ustalenie ich atrybucji.

Przez jakiś czas przypisywano Antoniemu jeszcze inne dzieła o szkoty-stycznym charakterze, których atrybucja została jednak zakwestionowana. Największym z nich są kwestie do *Fizyki*. P. Marti de Barcelona odkrył³¹ ich tekst w jednym rękopisie, znajdującym się w Cambridge³². Imię Antoniego jednak wymienione jest w nim jedynie w indeksie zawartości, zestawionym prawdopodobnie przez osobę, która sporządziła kodeks. Dokładniejsza analiza treści dzieła pozwoliła na ustalenie, że dzieło to w znacznej części jest

²⁶ Por. Maier, *Literarhistorische Notizen*, s. 218-219.

²⁷ G. Sbaralea, *Supplementum ad „Scriptores trium ordinum” S. Francisci*, Roma 1806, s. 69ab.

²⁸ Szkolny charakter tego dzieła zauważają już T. i J. Carreras y Artau w *Historia de la filosofía española* (t. 2, Madrid 1943, s. 466-467).

²⁹ Por. Lohr, *Medieval Latin Aristotle Commentaries*, s. 365.

³⁰ Por. C. Bérubé, *Critique de l’Avicennisme Augustinissant*, [w:] *Acta IV Congressus Scientistici Internationalis, Oxoniae 1966*, t. 1, Roma 1968, s. 212.

³¹ Por. Marti de Barcelona, *Fra Antoni Andreu, O.M., doctor dulcifluus*, s. 313.

³² Ms. Gonville & Caius 368 (590), f. 1-122.

tożsame z komentarzem do *Fizyki* Jana Kanonika³³. Błędne przypisanie autorstwa komentarza nastąpiło zapewne dlatego, że wraz z nim w kodeksie znajdują się kwestie do *Metafizyki* Antoniego. Być może autora notki zmyliło także to, że wstępna kwestia tego komentarza jest w sposób widoczny wzorowana na kwestii wstępnej *De tribus principiis*³⁴. Autorem przypisywanego Antoniemu Andrzejowemu dziełka *Tractatus formalitatum ad mentem Scoti* jest najprawdopodobniej Nicolaus Bonetus, *Tractatus de syllogismo* – to zapewne dzieło Piotra de Curte; autorstwo *Quaestiones quodlibetales* oraz *Quaestiones mercuriales* zostało mu przypisane prawdopodobnie omyłkowo³⁵.

Nawet błędna atrybucja mówi nam jednak coś o tym, co współcześni i potomni myśleli o Antonim Andrzejowym. Jego imię łączone było z prawdziwą doktryną Jana Dunsza Szkota. Antoniemu udało się przekonać środowisko filozoficzne, że jego prace nie były niczym więcej jak kontynuacją tego, co rozpoczął Doktor Subtelny. Kontynuacja miała być rozumiana dwojako: z jednej strony dzieła Antoniego powinny popularyzować nauczanie Szkota w tych zagadnieniach, które on sam opracował, przedstawiając łatwiejsze, ale nadal wierne objaśnienie doktryny mistrza – co udało się Antoniemu szczególnie w komentarzu do *Metafizyki* oraz w *Abbreviatio operis oxoniensis*; z drugiej strony Antoni starał się rozszerzyć zasady szkotyizmu na dyscypliny, których jego mistrz nie zdołał systematycznie opracować – tu dobrym przykładem jest przede wszystkim traktat *De tribus principiis naturae*. Obydwie drogi kontynuacji Szkota uzupełniały się nawzajem, a Antoni starał się jak mógł by zachować w swoich filozoficznych poszukiwaniach wierność myśli Szkota, której pojęcia i rozwiązania próbował tłumaczyć i używać w systematyczny sposób. Tak zasłużył sobie zapewne na miano pierwszego szkotyisty.

BIBLIOGRAFIA

Bakker P. J. J. M. & Dekker D. J.: Antoine Andrée ou Jean le Chanoine? A propos de l'authenticité du commentaire de la Physique conservé dans le ms. Cambridge, Gonville & Caius College 368 (590), „Bulletin de la philosophie médiévale” 42 (2000), s. 101-103.

³³ Por. P. J. J. M. Bakker & D. J. Dekker, *Antoine Andrée ou Jean le Chanoine ? A propos de l'authenticité du commentaire de la Physique conservé dans le ms. Cambridge, Gonville & Caius College 368 (590)*, „Bulletin de la philosophie médiévale” 42 (2000), s. 101-103.

³⁴ Por. M. Gensler, *Two Quaestiones Concerning the Subject-Matter of Physics*, [w:] *Aristotle in Britain in the Middle Ages*, ed. J. Marenbon, Turnhout 1996, s. 195-209

³⁵ Por. tenże, *Catalogue of the works by or ascribed to Antonius Andreae*, s. 152-154.

- Balić Ch.: De critica textuali scholasticorum scriptis accomodata, „Antonianum” 20 (1945), s. 280-292.
- Bérubé C.: Critique de l’Avicennisme Augustinissant, [w:] Acta IV Congressus Scotistici Internationalis, Oxoniae 1966, t. 1, Roma 1968, s. 202-228.
- Antoine André, témoin et interprète de Scot, „Antonianum” 54 (1979), s. 386-446.
- La première Ecole Scotiste, [w:] Preuve et Raisons à l’Université de Paris, ed. Z. Kaluza & P. Vigneaux, Paris 1984, s. 9-24.
- Carreras y Artau J.: Notas sobre el escotismo medieval en la provincia franciscana de Aragón, „Antonianum” 40 (1965), s. 463-490.
- Carreras y Artau T. & J.: Historia de la filosofía española, t. 2, Madrid 1943, s. 466-467.
- Cenci C.: Bibliotheca manuscripta ad Sacrum Conventum Assisiensem, Assisi 1981.
- D’Ors A.: Utrum nomen significet rem vel passionem in anima, „Archives d’histoire doctrinale et littéraire du moyen age” 62 (1995), s. 7-35.
- Gensler M.: Catalogue of the works by or ascribed to Antonius Andreae, „Mediaevalia Philosophica Polonorum” 31 (1992), s. 147-155.
- Two Quaestiones Concerning the Subject-Matter of Physics, [w:] Aristotle in Britain in the Middle Ages, ed. J. Marenbon, Turnhout 1996, s. 195-209.
- Lohr Ch.: Medieval Latin Aristotle Commentaries, „Traditio” 23 (1967), s. 343-385.
- Maiier A.: Literarhistorische Notizen über Petrus Aureoli, Durandus und den „Cancellarius”, „Gregorianum” 21 (1948), s. 212-241.
- Marti de Barcelona P.: Fra Antoni Andreu, O.M., doctor dulcifluus, „Criterion” 1929, s. 321-346.
- Pini G.: Una lettura scotista della Metafisica di Aristotele: l’Expositio in libros Metaphysicorum di Antonio Andrea, „Documenti e studi sulla tradizione filosofica medievale” II, 2 (1991), s. 531-541.
- Sanahuja P.: Historia de la seráfica provincia de Cataluña, Barcelona 1959.
- Sbaralea G.: Supplementum ad „Scriptores trium ordinum” S. Francisci, Roma 1806.
- Vazquez Janeiro I.: Rutas e hitos del escotismo primitivo en España, [w:] Acta V Congressus Scotistici Internationalis, Salamanticae 1981, Roma 1984, s. 426-450.
- Weijers O.: Le travail intellectuel à la Faculté des arts de Paris: textes et maîtres, Turnhout 1994.

ANTONIUS ANDREAE – THE FIRST SCOTIST

Summary

Antonius Andreae (ca 1280 – ca 1333) is an important figure in the early development of Scotist school but also an obscure one, known mostly for his professed fidelity to the doctrine of his Parisian teacher, John Duns Scotus. The analysis of his surviving texts that have survived up to date reveals (scant) information that allows for establishing a chronology of his most important works: *De tribus principiis naturae*, a commentary on the *Metaphysics*, a commentary on the *Ars Vetus*, and the *Abbreviatio operis oxoniensis Scoti*, as well as a (partial) reconstruction of his academic life after the return to his native Aragon from Paris. It also shows Antonius as a fierce opponent of Peter Auriol, whose views he finds to be especially repugnant to the teaching of Scotus.

Summarised and translated by Marek Gensler

Słowa kluczowe: szkotyzm, filozofia XIV wieku, scholastyka.

Key words: Scotism, 14th century philosophy, Scholasticism.

Information about Author: Dr MAREK GENSLER – Department of History of Philosophy, Institute of Philosophy, The University of Lodz; address for correspondence: ul. Kopcińskiego 16-18, PL 90-232 Łódź; e-mail: mgensler@uni.lodz.pl